

УДК 346.545/.546(4-672EU)
Biblid 1451-3188, 14 (2015)
Год XIII, бр. 54, стр. 97-111
Извори научни рад

др Слободан ЗЕЧЕВИЋ¹

ОДЛИКЕ ПРАВНИХ НОРМИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О СЛОБОДНОЈ КОНКУРЕНЦИЈИ

ABSTRACT

Competition law is a term that refers to the totality of legal norms that are subject to maintain free competition between companies in a particular market. The competition law of European Union differs from the national law of the Member States or the competition law of the United States, since it reflects the values and objectives which the Union aspires. As a consequence of Europe's historical development stems the fact that in the European Union do not exist the dogmatic aspire to increasing competition in the market of certain product, but in a broader sense, to achieve economic, and even social harmony. Because of the need to the full and effective implementation in practice, legal rules of competition of the European Union are to be interpreted with practical and economic and not legally formalistic standpoint. In addition to providing free competition, one of the main goals of competition law of the European Union is the preservation of the unity of the European single market.

Key words: European Union, the competition, the market, the Commission, the Court of Justice of the European Union, agreements between companies, the dominant position, mergers

1) УВОД

Тржишна привреда заснована на садејству понуде и потражње условљена је јемством слободе предузетништва и вршења трговачких активности. Стога, овим последњим слободама поједине државе дају уставну вредност.² Слобода

¹ Институт за европске студије, Београд. Е-маил: vzecovic@eunet.rs.

² Alfred Jauffret par Jacques Mestre, *Droit commercial*, 19 édition, Manuel L.G.D.J., Paris, 1989, pp. 52-67.

вршења трговачких активности садржана је у слободном приступу тржишту, одређивању понуде, избору добављача, слободи отварања и затварања предузећа и праву на избор купаца и потрошача. Тржишна привреда почива и на праву на конкуренцију које проистиче из слободе предузетништва и вршења трговачких активности.³ Ово право омогућава предузећима да привлаче купце и кориснике услуга нижим ценама, технолошким иновацијама, модерним дизајном, успешном маркетиншком промоцијом, развојем дистрибутивне мреже, итд. Конкурентски модел друштва одражава се у борби произвођача, радника и купаца за остваривањем што веће добити и задовољства.⁴ Уз приватну својину и слободу вршења трговачких активности, слободна конкуренција је камен темељац либералне капиталистичке привреде. Право конкуренције је појам који се односи на целину правних норми које имају за предмет да одрже слободну конкуренцију међу предузећима на одређеном тржишту.⁵ Усвајање правних норми које јемче слободну конкуренцију у оквиру држава одређених за тржишну привреду нужно је да би се спречиле антиконкурентске деформације, односно да би се обезбедила слобода акције учесника на тржишту и функционисање тржишне привреде уопште, тј. још шире, да би се јемчиле економске слободе појединаца. У пракси, поједина предузећа уместо да се упусте у тржишну утакмицу, прибегавају међусобним антиконкурентским договорима, или пак, злоупотребљавају своју економску снагу да би завладала тржиштем одређеног производа или услуге. Починиоци оваквих дела наносе штету потрошачима јер их спречавају да извуку корист од конкуренције на плану цена и квалитета производа и услуга, док, с друге стране одстрањују стварне или потенцијалне конкуренте са тржишта, чиме доприносе економској стагнацији. Међународним уговорима, којима су основане Европске заједнице а и данашња Европска унија, предвиђене су норме о заштити слободне конкуренције на Унутрашњем европском тржишту.⁶ Ово одређење твораца оснивачких уговора даје одређене идеолошке назнаке. Европска унија је творевина која уједињује државе са тржишном привредом

³ A. Decocq, G. Decocq, *Droit de la concurrence interne et communautaire*, L.G.D.J., Paris, 2002, p. 13.

⁴ Jacques Houssiaux, *Encyclopedia Universalis*, II edition.

⁵ A. Decocq, G. Decocq, *Droit de la concurrence interne et communautaire*, L.G.D.J., Paris, 2002, p. 9.

⁶ Трећи део уговора о Европској економској заједници, I глава од члана 85. до члана 94; уговор о Европској заједници за угља и челик, члан 3. и 46, 60, 65, па све до члана 67; уговор о Европској заједници за атомску енергију чланови 52, 62. и 68.

и приватном својином. Конкурентско право Европске уније има одређене специфичности које га разликују од националних или конкурентског права Сједињених Америчких Држава под чији је утицајем је и настало.

2) СВРХА КОНКУРЕНТског ПРАВА

Европска унија је творевина која уједињује државе са тржишном привредом и приватном својином, чиме је био искључен пријем под њено окриље држава тзв. планске привреде. У законодавству држава социјалистичког уређења није било одредби о слободној конкуренцији што је и разумљиво. Планска привреда са државним или друштвеним власништвом над средствима за производњу подразумевала је избор економских активности у складу са планираним потребама који се вршио из једног политичког центра тј. мешање политичке власти у привредни живот.⁷ У марксистичкој филозофији, теза о пропасти капиталистичког друштва заснивала се управо на тези о деловању тржишних закона и слободне конкуренције. По Марксу, конкуренција неминовно доводи до смањивања броја учесника на тржишту односно до опстанка најјачих, а затим и до стварања договорних картела предузећа велике економске моћи који, захваљујући стеченој доминацији, диктирају цене и друге услове пословања и тиме искључују конкуренцију. Насупрот марксистима, заговорници економског либерализма сматрају да је тржишна привреда, односно игра понуде и тражње и слободна конкуренција као регулаторни фактор, најбољи начин да се организује привреда и да се расподеле и искористе ресурси. Правне норме о заштити слободне конкуренције су, дакле, средство капиталистичке државе које спречава картелизацију и монополизацију тржишта. Зато данас, развијене државе имају сопствену регулативу о слободној конкуренцији, укључујући и Европску унију која је у овој области умногоме користила као модел “антитруст законодавство” Сједињених Америчких Држава.⁸

У претходном излагању уочили смо да су норме о слободној конкуренцији нужне како за функционисање националне, али и привреде федералне државе, те је било логично да се исте уграде у уговоре о оснивању Европских заједница и Европске уније. Али, који је предмет

⁷ А. Decocq, G. Decocq, *Droit de la concurrence interne et communautaire*, L.G.D.J., Paris, 2002, p. 13.

⁸ Шерманов акт (Sherman act) из 1890. о забрани споразума, Клејтонов акт (Clayton act) и Федерал трјед комишн акт (Federal trade commssion act) из 1914.

истих? У праву конкуренције Европске уније пре свега се забрањује споразумевање међу предузећима противно конкуренцији,⁹ јер се полази од претпоставке да сваки учесник на тржишту треба самостално да одређује и води своју пословну политику. Поред тога санкционише се и злоупотреба доминантног положаја од стране оног предузећа које поседује одлучујући утицај и снагу на тржишту.¹⁰ Касније је дошло до примене општих норми о конкуренцији уговора о Европској економској заједници на операције везане за промену власничке структуре, односно концентрације предузећа које настају спајањем два или више предузећа, или стицањем надзора једног или више над другим предузећима, све до усвајања уредби Савета којим је непосредно уређена ова област.¹¹ Кад је реч о понашању држава чланица, Унија надзире различите врсте помоћи које државе одобравају предузећима,¹² али и њихов однос према јавним предузећима и предузећима којима додељују посебна или искључива права.¹³ Процена твораца уговора о оснивању била је да управо из оваквих понашања прети највећа опасност одржању здраве конкуренције, чиме би се у крајњој линији поништиле све оне предности које су грађани стекли захваљујући постојању Унутрашњег европског тржишта.

3) ПОЈЕДИНЕ ОДЛИКЕ ПРАВА КОНКУРЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Однос права конкуренције Европске уније према економском либерализму

Уграђивање правних норми о заштити конкуренције у оснивачким уговорима подразумевало је одређење за тржишни концепт привреде. Међутим, поставља се питање да ли су се тиме творци оснивачких уговора определили и за либерална схватања која преовлађују у праву Сједињених Америчких Држава према којима је слободна тржишна утакмица кадра да омогући привредни развој? Одговор на ово питање проузрокује озбиљне последице у погледу примене норми о конкуренцији. Уколико је став да је

⁹ Члан 101. уговора о функционисању Европске уније.

¹⁰ Члан 102. уговора о функционисању Европске уније.

¹¹ Уредба Савета бр. 4064 од 21.12.1989. и уредба бр. 139/2004 од 20.01.2004, ЈО L 24 од 29.01.2004, која је данас на снази.

¹² Члан 107, 108. и 109. уговора о функционисању Европске уније.

¹³ Члан 106. уговора о функционисању Европске уније.

слободна тржишна утакмица вредност која се штити, онда се нормама о слободној конкуренцији делује против оних понашања која ограничавају и угрожавају економске слободе учесника на тржишту. Поменуто деловање је довољно, јер је успостављање здраве конкуренција најбољи начин да се постигне економски напредак и просперитет.¹⁴ У законодавству Сједињених Америчких Држава, на пример, норме о слободној конкуренцији коришћене су да спрече злоупотребе економске снаге приватних компанија.¹⁵ Радило се о покушајима антиконкурентског споразумевања међу предузећима или монополизације тржишта које су санкционисане, тзв. Шермановим актом (Sherman Act) из 1890. године. Америчка либерална концепција подразумева да је очување конкуренције најбољи начин да се достигне уравнотежен привредни развој и да ту нема места за освртање на друге параметре, као што су економски или технолошки развој или, пак, заштита радних места.¹⁶ Током примене Шермановог акта донекле је ублажен овај став у смислу да се, рецимо, не санкционише споразум међу предузећима који ограничава конкуренцију уколико се на основу његове анализе, тј. свођења његовог конкурентског биланса, установи да средњорочно или на дужи рок ојачава конкуренцију (примена тзв. “rule of reason”). Међутим, негативан биланс по конкуренцију доводи до забрањивања споразума међу предузећима, без обзира на његова евентуална повољна дејства на производњу, технолошки развој, дистрибуцију или очување радних места. Када се, пак, сматра да је конкуренција добар начин да се постигне привредни напредак, али да изузетно и ограничења конкуренције могу да послуже истој сврси онда се, напротив, заступа теза да је конкуренција само средство у функцији економског развоја. Стога се не изводи само конкурентски, већ и економски биланс деловања предузећа, помоћу кога се утврђује да ли поједини ограничавајући поступци по конкуренцију доприносе привредном развоју и стабилизовању социјалних прилика. У случају потврдног одговора отвара се могућност изузимања оваквих поступака, конкретно изузимања споразума међу предузећима који угрожавају конкуренцију или, пак, толерисања операција концентрације међу предузећима. За разлику од схватања појединих немачких аутора током шездесетих година XX века који су посматрали одредбе о конкуренцији оснивачких уговора у функцији

¹⁴ О овоме опширније André Decocq, *Droit communautaire des affaires, II - Droit communautaire de la concurrence*, Les cours de droit, Paris, 1995, p. 8, 9, 10.

¹⁵ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 24.

¹⁶ M. Malaurie-Vignal, *Droit interne de la concurrence*, Armand Colin, Paris, 1996, p. 12.

остваривања либералног концепта Заједничког европског тржишта, данас преовлађује став да су оне само средство за остваривање зацртаних циљева оснивачких уговора¹⁷ и да у том контексту треба и да се тумаче. Историјски посматрано, развијене европске државе су са скепсом посматрале дејство конкуренције.¹⁸ Државне интервенције, посебно у области индустрије, у Великој Британији, Француској, Немачкој и Италији сматране су бољим начином да се достигну економски и социјални циљеви у односу на искључиво слободно деловање тржишних закона. Из претходно изнетог произилази да се у високо развијеним европским државама сматрало да је чиста и потпуна конкуренција преспор механизам да се на најбољи начин искористе привредни ресурси. Шта више, изгледало је да овај механизам на краћи рок производи тешке социјалне последице и не обезбеђује стабилан развој привреде. Стога се, у данашњем праву Уније не прејудицира режим својине у државама чланицама и не искључује учешће државе у привредном животу путем оснивања јавних предузећа, или предузећа којима држава даје посебна или искључива права, под условом да се државном регулативом не дозвољава јавним предузећима да избегну примену општих норми о слободној конкуренцији.¹⁹ Такође, под одређеним условима право конкуренције Европске уније толерише и различите видове државне помоћи предузећима.²⁰ Као последица историјског развоја држава у Европи долази чињеница да се у праву Европске уније, дакле, не тежи увек конкурентској ефикасности већ, у ширем смислу, економској, па и социјалној ефикасности.²¹ Очување права на слободно деловање учесника на тржишту јесте вредност која се негује, али не и апсолутна вредност, те је њено жртвовање прихватљиво у мери у којој то захтева привредни напредак или социјална равнотежа. Претходно изнето не значи да конкурентско право Европске уније толерише потпуно одстрањивање

¹⁷ André Decocq, *Droit communautaire des affaires, II - Droit communautaire de la concurrence*, Les cours de droit, 1995, p. 15; C. Grynfoegel, *Droit communautaire de la concurrence*, L.G.D.J., Paris, 1997, p. 18; J. Schapira, G. Le Tallec, J.B. Blaise, *Droit européen des affaires*, PUF, coll. "Thémis Droit Privé", 4 édition, Paris, 1994, p. 233 i 234, B. Goldman, A. Lyon Caen, L. Vogel, *Droit commercial européen*, Dalloz, 5 édition, Paris, 1994, p. 370.

¹⁸ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 26.

¹⁹ Чланови 345. и 106. уговора о функционисању Европске уније.

²⁰ Члан 107. став 2. и 3. уговора о функционисању Европске уније.

²¹ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 29.

конкуренције са Унутрашњег тржишта. Реч је о евентуалном прихватању смањења интензитета конкуренције да би се остварили економски, технолошки или пак социјални циљеви. Суд правде је у својим пресудама заузео јасан став да на тржишту сваког производа мора да опстане бар минимум конкуренције.²²

Жељени режим здраве конкуренције у Европској унији

У овом контексту можемо даље да посматрамо приступ институција Уније режиму здраве конкуренције. Под режимом здраве конкуренције не мисли се на стање (нити се таквом стању тежи) које подразумева што већи број независних предузећа која располажу потпуном слободом деловања и избора, и у потпуности су обавештена о економској ситуацији, те услед ове прегледности могу да реагују на тржишне тенденције. У праву Уније се, напротив, констатује да на тржишту сваког производа или услуге у датом тренутку постоји одређен степен могуће конкуренције који зависи од стварног стања на њему, тј. од врсте производа, броја произвођача, купаца и њихове економске снаге. Очување ове могуће конкуренције је циљ. С тим у вези, антиконкурентско понашање је садржано у угрожавању те могуће, стварне конкуренције тј. конкуренције која функционише (*workable competition*). Тако у пресуди “Метро-Саба” Суд правде одређује да неизопачена конкуренција на коју се циља чланом 85. некадашњег уговора о Европској економској заједници подразумева постојање стварне конкуренције на тржишту, тј. неопходне дозе конкуренције да би се достигли суштински циљеви уговора.

Подударности између права конкуренције Европске уније и Сједињених Америчких Држава

Без обзира на “идеолошке разлике” у приступу, сличности и везе између права конкуренције Сједињених Америчких Држава и Европске уније јасно се уочавају.²³ Оба права у текстуално кратким нормама одређују целину начела и забрана уставне вредности, које даље омогућавају органима који их примењују да их употребе у различитим случајевима и у вези са различитим производима. У првом степену ове норме примењују се специјализовани органи (у САД-у “Federal Trade Commission”, а у Европској

²² CJCE, 09.12.1971, “Continental Can”, JOCE, L. 7 od 08.01.1972.

²³ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 25.

унији Комисија), који поседују и економска и правна знања, док је у другом степену надлежан судски орган. У оба случаја реч је о праву чији је значајан извор правна пракса. Органи који стварају право имају у виду владајући економски модел и потребу за економском ефикасношћу. Исти користе различите правне изворе, чак и неписана правила и норме, у функцији актуелних економских и политичких схватања.²⁴

4) ИЗБОР ОРГАНА НАДЛЕЖНОГ ЗА ПРИМЕНУ ПРАВА КОНКУРЕНЦИЈЕ

Питање одређивања надлежног органа за примену норми о конкуренцији такође има специфичну тежину. И овде се јављају два решења. Надлежност примене може да се повери влади или органу који је под њеним надзором или, пак, независном органу у односу на извршну власт. Тако је у Француској санкционисање споразума и злоупотреба доминантних положаја од 1953. до 1986. године, било поверено “министру привреде”²⁵, који је доносио одлуке на основу извештаја посебне комисије задужене за праћење конкуренције. Од 1986. године та дужност поверена је независном органу тзв. “Савету конкуренције” бар када је реч о споразумима и злоупотреби доминантних положаја²⁶, јер су концентрације остале у надлежности државне администрације. Наравно, присталице значајног државног утицаја на привредни живот најрадије ће ову дужност да повере административном органу, док ће се заступници либералног концепта друштва да се одреде за независан орган. Избор није без последица када је реч о примени права конкуренције. Претпоставка је да ће пред независним органом бити боље зајамчена једнакост странака у спору, непристрасност, права одбране итд.²⁷ У систему Уније ствари су много сложеније ако имамо у виду испреплетаност интереса држава и институција када је реч о подели власти. У институционалном систему Европске уније Комисија је наднационални орган

²⁴ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l' Union europeenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 25. У праву конкуренције Европске уније поред одредби уговора о оснивању институције Уније користе уредбе, одлуке, судске пресуде, мишљења и саопштења. У праву САД-а реч је о пресудама, гранским законима, “consent decrees”, “guidelines” или мишљенима федералних и врховних судија.

²⁵ André Decocq, *Droit communautaire des affaires, II - Droit communautaire de la concurrence*, Les cours de droit, Paris, 1995, pp. 11. i 12.

²⁶ Uredba od 1.12.1986. године.

²⁷ André Decocq, *Droit communautaire des affaires, II - Droit communautaire de la concurrence*, Les cours de droit, Paris, 1995, p. 13.

чије чланове предлажу владе држава чланица, али који имају правно независан статус у односу на државе чланице и треба да раде у општем интересу Европске уније.²⁸ У том контексту Комисија се појављује као независна институција у односу на владе држава чланица и приватна предузећа. Њена независна, непристрасна и наднационална природа наглашена је статусом њених чланова којима је забрањено да код одлучивања примају упутства од било које владе, институције, органа или организама.²⁹ Управо из тих разлога Комисији је, уз другостепени правни надзор Суда правде, поверена централна улога у примени права конкуренције Европске уније. За примену општих норми права конкуренције Европске уније овлашћени су и национални органи држава чланица све док Комисија није покренула поступак, као и грађански судови уколико се учесници у спору у циљу остваривања својих права позову на опште норме о конкуренцији предвиђене оснивачким уговорима Уније, на основу примене начела директног дејства комунитарног права.

5) СПЕЦИФИЧАН ЗАДАТАК ПРАВА КОНКУРЕНЦИЈЕ ЕУ - БОРБА ПРОТИВ ПРЕГРАЂИВАЊА УНУТРАШЊЕГ ТРЖИШТА

Предмет уговора о оснивању је успостављање и очување Унутрашњег европског тржишта, тј. спајање националних тржишта у европско и његово нормално функционисање. Јединству унутрашњег тржишта може да прети више фактора. Наиме, европска предузећа навикла су да делују у националним оквирима, те би могла да закључе споразуме или злоупотребе доминантан положај на националном тржишту да би се заштитила од конкурената из других држава чланица. Тиме би дошло до преграђивања Унутрашњег тржишта изнова и поништавања достигнућа постигнутих ослобађањем кретања робе, услуга, људи и капитала унутар Уније. Право конкуренције је средство у борби против ове појаве. У томе и јесте разлика између права конкуренције Европске уније и Сједињених Америчких Држава, јер је ова последња имала за предмет да очува федерални економски простор који је већ постојао, од монополистичких тежњи индустријских трустова и конгломерата.³⁰ Комисија у својим извештајима неретко наглашава да је

²⁸ Члан 17. уговора о Европској унији.

²⁹ Члан 17. став 3. уговора о Европској унији.

³⁰ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 28.

најважнији задатак да се обезбеди отвореност и јединство Унутрашњег тржишта, односно да се санкционишу по конкуренцију ограничавајућа и злонамерна понашања којима жели да се очува вештачка разлика у ценама или превисоке цене и неконкурентни услови продаје. Зато су институције Уније оштро реаговале против одредби споразума о забрани извоза у друге државе чланице, на споразуме између произвођача и дистрибутера којима се затвара национално тржиште за прилив робе из других држава чланица, као и на споразуме између произвођача, дистрибутера и увозника из једне државе чланице којима се ограђује национално тржиште.

6) ВРЕМЕНСКИ ТРЕНУТАК НАДЗОРА НАД ПРЕДУЗЕЋИМА

Временски тренутак када ће орган надлежан за заштиту конкуренције да надзире понашања предузећа је, такође, врло битан са становишта примене антиконкурентског законодавства. Приликом доношења норми о конкуренцији јављају се две опције у вези са њиховом временском применом, а то су надзор понашања предузећа *a posteriori* или *a priori*.³¹ Уколико је опредељење за надзор *a posteriori*, предузећима је дозвољено да се понашају на тржишту онако како желе, с тим да их то право не ослобађа касније одговорности. Орган задужен за примену норми о конкуренцији ће по службеној дужности, или на захтев трећих лица, да испита релевантно понашање и евентуално донесе одлуку о његовом санкционисању (тј. његовој забрани или враћању на пређашње стање ствари) или, пак, о његовом изузећу услед позитивног конкурентског или економског биланса да закључи да уопште не улази у поље примене права конкуренције. Овакав систем више одговара либералним економским схватањима због умањеног праћења понашања предузећа, али не треба губити из вида и то да овај метод умањује правну сигурност, јер предузећа не могу унапред да знају да ли њихово понашање на тржишту потпада под удар законодавства за заштиту конкуренције. Уколико је опредељење за надзор *a priori*, предузећа се обавезују да пријаве споразуме или планиране операције чија је природа таква да их чини подложним удару права конкуренције. У том смислу, да би се избегло разматрање великог броја појединачних случајева, правним нормама³² унапред може да се предвиди

³¹ André Decocq, *Droit communautaire des affaires, II - Droit communautaire de la concurrence*, Les cours de droit, Paris, 1995, pp. 13. i 14.

³² Нпр. у комунитарном правном систему уредбама Европске уније.

која врста споразума или операција везаних за власничку структуру предузећа не потпада под удар права конкуренције. Међутим, и претходно описан систем ипак мора да садржи и елементе надзора *a posteriori*, јер је реакција правног поретка неопходна уколико предузећа пропусте да пријаве закључен споразум или операцију концентрације, без обзира да ли су то учинила са предумишљајем или без њега. У овом контексту контрола *a posteriori* добија наглашено репресиван карактер.

Творци уговора о оснивању у овом тренутку примењују оба претходно поменута метода надзора. Тако предузећа више не морају да пријављују своје споразуме Комисији да би добили изузеће од примене санкција предвиђених чланом 101. став 1. Уговора о функционисању Европске уније, што одговара филозофији надзор *a posteriori*. На Комисији или на националном органу који примењује европске норме о конкуренцији, а коме су се странке обратиле у вези са одређеним споразумом за које сумњају да ограничава конкуренцију, јесте да процени да ли ће да га санкционише или изузме од репресивних мера с обзиром на његове позитивне привредне аспекте. С друге стране, Комисија је од Савета овлашћена да усвоји уредбе којима унапред одређује која врста споразума може да се сматра у складу са Унутрашњим тржиштем.³³ У области надзора над операцијама концентрације предузећа или одобравања државне помоћи, пак, присутан је надзор *a priori*, имајући у виду обавезу да се исте унапред пријаве Комисији ради добијања њеног одобрења.³⁴

7) ТУМАЧЕЊЕ НОРМИ О КОНКУРЕНЦИЈИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Норме о конкуренцији права Европске уније посматрају се и тумаче са практичног, економског, а не правно-формалистичког становишта. У правној пракси Комисије и Суда правде преовлађује тежња ка ефикасној примени права.³⁵ Тако се појмови права конкуренције попут злоупотребе доминантног положаја и угрожавања конкуренције тумаче у функцији остварења циљева уговора о оснивању. Иако, на пример, постоји општа норма о забрани склапања споразума међу предузећима која проистиче из

³³ Члан 101. став 3. уговора о функционисању Европске уније.

³⁴ Уредба Савета бр. 139/2004 од 20.01.2004., ЈОСЕ L 24, 29.01.2004 ; Видети : Члан 108. став 3. уговора о функционисању Европске уније.

³⁵ J. Schapira, G. Le Tallec, J.B. Blaise, *Droit européen des affaires*, PUF, coll. "Thémis Droit Privé", 4 édition, Paris, 1994, p. 215.

члана 101. став 1. Уговора о функционисању Европске уније, Комисија је утврдила да се претходно поменута забрана не примењује ако је реч о споразумима од минорног значаја по Унутрашње тржиште. Операције концентрације предузећа потпадају под примену уредбе бр. 139/2004 само ако су од комунитарног значаја, тј. ако испуњавају предвиђене бројчане прагове у вези са прометом предузећа учесника. Утилитаран, а не формалан приступ уочљив је чак и код поступка примене норми о конкуренцији, јер се од правног гоњења предузећа одустаје ако у претходном поступку прекршиоци пристану да измене свој споразум и прилагоде га захтевима Комисије. Могућа је и екстра-територијална примена комунитарног права на предузећа са седиштем ван Уније, уколико њихово понашање угрожава конкуренцију на Унутрашњем тржишту.

8) ДИРЕКТНО ДЕЈСТВО ПРАВА КОНКУРЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Правне норме Уније које се односе на забрану антиконкурентских споразума и злоупотреба доминантних положаја имају директно дејство у државама чланицама. За грађане држава чланица, директно дејство ствара право да се пред својим националним судовима позову на одредбе чланова 101. и 102. Уговора о функционисању Европске уније ради остваривања сопствених интереса. Међутим, доношењем комунитарних нису стављене ван снаге националне норме држава чланица о слободној конкуренцији. Овај дуализам неминовно намеће потребу за разграничењем поља примене националног и права Уније. У том смислу, предвиђено је да се право Уније примењује једино уколико антиконкурентско понашање предузећа стварно или потенцијално осетно “угрожава трговину међу државама чланицама”. Није искључено да поједино комерцијално понашање угрожава конкуренцију како на националном, тако и на транснационалном Унутрашњем тржишту, што доводи до симултане примене оба права. Иако је начелно призната, симултана примена има и ограничења. Приликом одређивања новчаних казни Комисија је дужна да води рачуна о већ изреченим санкцијама због кршења норми унутрашњег права. Поред тога, антиконкурентско понашање не може истовремено да буде дозвољено и забрањено одлукама различитих органа, или још прецизније, употреба националних норми не сме да иде на уштрб пуне и једнообразне примене комунитарног права и дејства његових извршних аката.³⁶ Тако споразум или

³⁶ CJCE, “Walt Wilhelm”, 13.02.1969.

злоупотреба доминантног положаја, која је већ осуђена у складу са чланом 101. став односно чланом 102. Уговора о функционисању Европске уније, не може накнадно да се прогласи важећом применом националног права. Такође, уколико је споразум међу предузећима већ био предмет изузећа посредством појединачне одлуке Комисије, или услед припадништва одређеној категорији, у складу са чланом 101. став 3. уговора о функционисању Европске уније, национални органи и судови не могу да га забране *a posteriori* својим одлукама.

9) ИЗВОРИ

- Blasselle, Richard, *Traite de droit europeen de la concurrence*, Publisud, Tome I, Paris, 2002.
- Boulouis, Jean, Chevallier, Roger-Michel, Fasquelle, Daniel, Blanquet, Marc, *Les grands arrêts de la jurisprudence communautaire*, Dalloz, 5 édition, Tome 2, Paris, 2002.
- Catherine Grynogel, *Droit communautaire de la concurrence*, L.G.D.J., Paris, 1997.
- Decocq, André, Decocq, Georges, *Droit de la concurrence interne et communautaire*, L.G.D.J. Paris, 2002.
- Decocq, André, *Droit communautaire des affaires II - Droit comunautaire de la concurrence*, Les cours du droit, Paris, 1994/1995.
- François Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 édition, Paris, 1999.
- Gavalda, Christian, Parleani, Gilbert, *Droit des affaires de l'Union européenne*, Litec, Paris, 2010.
- Goldman, Berthold, Antoine Lyon Caen, Louis Vogel, *Droit commercial européen*, Dalloz, 5 édition, Paris, 1994.
- Idot, Laurence, *Droit communautaire de la concurrence*, Bruylant, Paris, 2004.
- Jaufret, Alfred, Mestre, Jacques, *Droit commercial*, L.G.D.J., 19 edition, Paris, 1989.
- Jean Boulouis, Roger-Michel Chevallier, *Les grands arrêts de la cour de justice des communautés européennes*, Dalloz, 5 édition, Paris, 1991.
- Ligneul, Nicolas, Tambou, Olivia, *Droit européen du marché*, Ellipses, Paris, 2006.
- Mail-Fouilleul, Stéphane, *Les sanctions de la violation du droit communautaire de la concurrence*, L.G.D.J., Paris, 2002.

Mire, Pierre le, *Droit de l' Union européenne et politiques communes*, Dalloz, Paris, 1998.

Philippe Icard, *Droit materiel et politiques communautaires*, Eska editions, Paris, 1999.

Sauron, Jean-Luc, *Comprendre le traité de Lisbonne*, Gualino editeur, Paris, 2008.

Shapira, Jean, Le Tallec, Georges, Blaise, Jean-Bernard, *Droit européen des affaires*, PUF, Paris, 1994.

Зечевић, Слободан, *Европска унија – Право и институционални систем*, Европски универзитет, Београд, 2011.

Зечевић, Слободан, *Пословно право Европске уније I*, ЦЕУ, Београд, Београд, 2008.

10) ЗАКЉУЧАК

Примена правних норми оснивачких уговора омогућила је успостављање и одржање Унутрашњег европског тржишта. Међутим, несумњиво је и да је деловање Унутрашњег тржишта имало повратни утицај на правни систем Уније што може да се уочи из анализе правне праксе Комисије и Суда правде у области конкуренције. Тако је у правној пракси утврђено да и тзв. вертикални споразуми, који везују произвођача и независног дистрибутера искључиво овлашћеног да продаје његове производе у географски одређеном подручју, могу да потпадне под удар члана 101. став 1. Уговора о функционисању Европске уније.³⁷ Суд правде заузео је став да је небитно што учесници у таквом споразуму нису конкуренти, као и то што се у члану 101. став 1. Уговора о функционисању Европске уније изричито не помињу вертикални споразуми. Начелан став Суда је да слободна конкуренција мора да постоји на свим стадијумима економске активности, како међу произвођачима, тако и међу дистрибутерима који комерцијализују исти производ, да би потрошачи на плану цена из ње могли да извуку корист. У пракси је уочено да споразум о дистрибуцији, који предвиђа апсолутну територијалну заштиту дистрибутера и забрану дистрибутеру да снабдева купце ван њему додељеног подручја, доприноси преграђивању европског тржишта и тиме негативно утиче на трговину међу државама чланицама, као и на остваривање основних циљева европске интеграције уопште. Исти процес уочљив је у области надзора концентрација предузећа. Иако у уговору о

³⁷ CJCE, "LTM-MBU, 30.6.1966.

Европској економској заједници није био предвиђен надзор концентрација, да би се поспешило стварање компанија чија је величина прилагођена Заједничком европском тржишту, временом је постало јасно да спајање два или више предузећа или стицање учешће у капиталу другог предузећа које доводи до контроле над њим, може озбиљно да угрози конкуренцију, јер предузећу које већ доминира европским тржиштем омогућава да стекне монополски положај. У прво време, све до доношења уредбе бр. 4064/89 од 21. децембра 1989. године, да би попуниле ову правну празнину, институције Заједнице примењивале су опште норме о конкуренцији садржане у члану 82. на операције концентрације. Комисија је тако смелим тумачењем утврдила да је неспојиво са чланом 82. да предузеће у доминантном положају ојачава свој доминантан положај операцијама концентрације, јер тиме доводи до одстрањивања минимума стварне конкуренције која би опстала и поред тог доминантног положаја. И изузећа по категоријама очигледан су пример утицаја тржишне праксе на правни систем. С тим у вези Комисија, на основу обраде већег броја појединачних споразума позитивног дејства на привреду, Савету предлаже њихово уздизање на ниво изузете категорије. Конкурентско право Европске уније делимично се разликује од националних права држава чланица или, пак, конкурентског права Сједињених Америчких Држава, с обзиром да одражава вредности и циљеве којима Унија тежи. Као последица историјског развоја Европе проистиче чињеница да се у праву Европске уније догматски не стреми ка што јачој конкуренцији на тржишту одређеног производа већ, у ширем смислу, економском, па и социјалном складу.³⁸ Очување права на слободу деловања учесника на тржишту јесте вредност која се негује, али не и апсолутна вредност, те је њено жртвовање прихватљиво у мери у којој то захтева привредни напредак или социјална равнотежа. Претходно изнето не значи да конкурентско право Европске уније толерише потпуно уклањање конкуренције са Унутрашњег тржишта. Реч је о евентуалном прихватању смањења интензитета конкуренције да би се остварили економски, технолошки или пак социјални циљеви попут очувања радних места. Због тежње ка потпуној и ефикасној примени у пракси, правне норме о конкуренцији Европске уније тумаче се са практичног, економског, а не правно-формалистичког становишта. Поред обезбеђивања слободне конкуренције један од главних задатака конкурентског права Европске уније јесте и очување јединства европског унутрашњег тржишта.

³⁸ F. Souty, *Le droit de la concurrence de l'Union européenne*, Montchrestien, 2 edition, Paris, 1999, p. 29.